

N. SENCHYLO

MESSAGE ON MIGRATION AND RESIDENTS IN THE INTERNET: MEDIA DISCOURSE FEATURES

In this study, it was conducted content analysis of the texts related to the Ukrainian refugees and migration phenomenon from Ukrainian leading internet publications, based “*Mirror of the Week*”, “*Correspondent*”, “*Ukrainian Truth*” and the others on immigration and refugees news and analytical articles.

Key words: communication, migration, internet media, content, media.

N. SENCHYLO

MESSAGE ON MIGRATION AND RESIDENTS IN THE INTERNET: MEDIA DISCOURSE FEATURES

Today, the internet media has a great cultural significance in studies on acquiring information space and information networks. In particular, internet media is a strong communication and interaction center where information exchange takes place within the framework of a particular society. The internet media reports what it has done, in relation to the general mental health of that community. The internet media is the first to report about the phenomena of immigration and the events happening in the world. Today mass media, especially internet

УДК 821.161.2 (045)

СІБРУК Анастасія

ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ СЛОВА (НА ПРИКЛАДІ ІМЕННИКІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ «ПРИКРАСА»)

У статті розглянуто особливості вивчення лексичного значення окремих іменників в діахронічному розрізі. Особливе значення надається системному аналізу лексики, зафіксованої в писемних пам’ятках різних хронологічних періодів. Семантична реконструкція лексичних одиниць входить до актуальних завдань історичної лексикології української мови.

Ключові слова: семантика, реконструкція, семема, ядро, периферія.

Вступ. Для всебічного вивчення історії української мови надзвичайно важлива реконструкція семантики давніх слів, уживаних в писемних пам’ятках, які були написані або перекладені в епоху Київської Русі. Ефективний шлях, за допомогою якого стає можливим різнобічний опис лексико-семантичної системи мови на конкретному історичному зрізі, – вивчення окремих лексико-семантичних і тематичних груп.

Аналіз досліджень та публікацій. Незважаючи на велику кількість наукових розвідок, присвячених лексико-семантичним і тематичним групам, комплексний аналіз окремих груп іменників на позначення прикрас не проводився. У лінгвістичних працях трапляються лише фрагментарні описи окремих іменників на позначення ювелірних прикрас, оздоб одягу або елементів інтер’єру.

publications, have important functions not only as a transmitter of information in the modern world, but also in terms of “naming” and “interpretation” of events. In the Ukrainian media, the current issue is presented in a different perspective due to the audience’s influence, coverage and different demographic characteristics. News about immigration and refugees in the Ukrainian internet media is an intervention to the reader’s attention and news headlines are analyzed from different perspectives. Because of its geopolitical, strategic and political position, the Ukrainian state often has to face problems of immigration and refugees. As a method, the use of semiautomatic analysis in the internet media is now widespread. In the Ukrainian internet media, the analysis of the internal structures of news texts on immigration and refugees, the identification of hidden, ambiguous and other expressions contained in these texts are ensured.

In this study, a content analysis of the texts related to the Ukrainian refugees and migration phenomenon from the Ukrainian leading internet publications, based on “*Mirror of the Week*”, “*Correspondent*”, “*Ukrainian Truth*”, etc., in terms of news and analytical articles about immigration and refugees is conducted. From here, an original result will be revealed.

Стаття надійшла до редакції 20. 10. 2018

Постановка проблеми. Вивчення лексичного фонду української мови, реконструкція семантичної структури окремих лексичних одиниць, надзвичайно важливі для простеження історії державної мови. На сьогодні в україністиці постає проблема дослідження окремих шарів лексики. Актуальність статті зумовлена недостатньою вивченістю назв прикрас в українській мові. Мета статті полягає у дослідженні семантики окремих лексем та описі підходів до вивчення цього питання.

Лексичний склад мови. Питання лексичного складу мови тісно пов’язане із вивченням семантичної структури лексем. За словами В. М. Русанівського (1988), «змістова сторона мови – це її семантика, тобто системно організована сукупність семем» (с. 61). В історії назв

прикрас для дослідження є важливим насамперед семантичний аспект, тобто змістова сторона мови, або системно організована сукупність семем.

Лінгвісти пропонують різні визначення терміна *лексичне значення*. Так, О. О. Тараненко (1989) вкладає в це поняття конкретно-індивідуальний зміст слова, який є відображенням або тільки вираженням (в різних типах слів) та фіксацією у свідомості позначуваного словом елемента дійсності і є закріпленим за формою слова, унаслідок чого стає можливою його становлення як явища мови, а не тільки свідомості. «З погляду вже не формування, а реального функціонування слова в мові лексичне значення виявляється внаслідок нерозривного зв'язку, відношення, що існує у свідомості мовців між образом форми слова (його звучанням або написанням) і образом, відображенням позначуваної даною формою сутності», – наголошує вчений (Тараненко, 2004, с. 307). Підкреслюючи, що лексичне значення – це складна структура, Й. А. Стернін (1985) зауважує, що в значенні можна виокремити основні та похідні ознаки: перші виражають основний зміст поняття, інші впливають із основних.

Вважаємо за потрібне, слідом за Ж. П. Соколовською (1979), розмежувати в понятті лексичного значення особливі структури: 1) структура (семантика) слова як єдність усіх його значень і граматичних форм; 2) структура кожного окремого значення. Дослідниця розглядає різні підходи лінгвістів до визначення терміна *значення слова*, що розуміється ними як: 1) особлива мовна форма відбиття дійсності; 2) відношення між звуковим комплексом і поняттям; 3) віднесеність звукового комплексу до явищ дійсності; 4) категорія, тотожна поняттю; 5) певна видозміна поняття відповідно до характеру мовлення; 6) взаємозамінність виражень; 7) реакція суб'єкта на знак; 8) дистрибуція. М. П. Кочерган (2007) вважає найбільш доцільним визначати лексичне значення за такими критеріями: 1) значення слова є знаковою інформацією про референти; 2) значення – це інформація, яка передається через означуване мовного знака; 3) значення – це інформація, спільна для носіїв мови; 4) значення – це та інформація, яку отримує слухач тільки через означуване мовного знака (с. 9). Вважаємо за потрібне зазначити, що до лексичного значення належить предметний зміст слова і його співвіднесеність з об'єктивно існуючим світом речей, процесів, явищ і т. ін. В основі лексичного значення закладене поняття, однак воно не є тотожним до значення. Лексичні значення слів можуть бути близькі один до одного, а можуть узагалі не мати один з одним жодних зв'язків.

Окрім лексичні значення слова в лексикології прийнято називати лексико-семантичними

варіантами. Лексико-семантичні варіанти багатозначного слова мають семантичну спільність (спільні елементарні смисли – *семи*). Семантична структура слова проявляється насамперед через *лексико-семантичні варіанти слова*. На думку Л. В. Бублейник (2007), «у межах тематичної групи як сукупність семантичних класів основний *лексико-семантичний варіант* слова стає змістовним центром сполучуваних понять» (с. 23). Питання лексико-семантичних варіантів та полісемії є тісно пов'язаними, оскільки лексико-семантичні варіанти знаходять вираження лише в разі наявності полісемії. Деякі мовознавці, як, наприклад, Р. О. Якобсон (1985), схильні вважати, що для кожного полісемічного слова можна вивести загальне значення, проте, незважаючи на семантичний зв'язок між значеннями полісемічного слова, усі його значення об'єднати в одне загальне неможливо, оскільки кожне зі значень співвідноситься з різними предметами, явищами тощо. О. О. Тараненко (2004) визначає *полісемію* як наявність у семантичній структурі мовної одиниці двох і більше значень, тобто віднесеність її до двох або більше об'єктів позначення, і підкреслює, що вона являє собою органічну властивість людської, природної мови (с. 502 – 503).

Загалом, *полісемія* властива більшості звичайних слів, що цілком природно, оскільки слова як назви можуть легко переходити з однієї речі на іншу або на яку-небудь ознаку цієї речі або на її частину. Тому питання про полісемію – це насамперед питання номінації, тобто зміни речей при тотожності слова. Питання ж про збереження і сталість поняття або його істотних ознак виражене при полісемії по-різному.

В. В. Виноградов (1977), витлумачивши слово як «систему взаємопов'язаних та функціонально об'єднаних форм, з яких кожна пов'язана з певними, виправданими структурою мови, контекстами вживання», цим самим фактично визначив основні положення, що стосуються феномену лексико-семантичного варіювання слова: а) лексико-семантичний варіант слова – найменша знакова лексична одиниця, ознакою якої є певна семантична значущість (словозначення) полісемічного слова, а формою її мовного вираження, крім власне знакової форми, найчастіше виступає мінімальна лексична синтагма (сполучення мінімум двох слів) або / і певна словоформа, лексико-семантична або / і синтаксична позиція слова; б) семантична структура слова являє собою ієрархічну систему, історично сформовану єдність лексико-семантичних варіантів з основним прямим номінативом в її центрі; в) системний / мовний контекст – необхідна умова вживання віртуального слова, розмежування останнього на лексико-семантичні

варіанти; г) лексико-семантичний рівень слова – рівень представлення лексико-семантичного варіанта, що конструє лексико-семантичну підсистему мови; г) контекстологічний аналіз лексичної семантики забезпечує виявлення засобів тих рівнів мови, від яких виходить вказівка до семантично вираженого слова (с. 33).

Реконструкція іменників. Важливим завданням будь-якої лексикологічної роботи є реконструкція семантичної структури давньої лексеми, виокремлення в ній лексико-семантичних варіантів. Наше дослідження ґрунтувалось на порівняльно-історичному вивченні пам'яток східнослов'янської писемності XI–XIV ст., а саме – вивчення семантичних змін окремих лексем. Частина проаналізованих нами слів є полісемічними, оскільки в їхній структурі виокремлено лексико-семантичні варіанти. Наприклад, іменник *гривьна* вжитий у пам'ятках XI–XIV ст. з такими значеннями, як «шийний обруч, що слугує прикрасою або відзнакою» та «вагова або грошова одиниця». У різних контекстах знаходять відображення різні лексико-семантичні варіанти цього найменування, відбувається переосмислення окремих значень. Лексема *богальство* звичайно вживалася із загальним значенням «багатство, тобто велике майно, заможність, гроші». Проте в текстах XI–XIV ст. вона зафіксована також зі значенням «цінності (ювелірні прикраси, коштовне каміння, золото)».

У процесі історичного розвитку слова лексичне значення зазнає певних змін. З'ясування цих змін дослідники справедливо вважають найскладнішим питанням історичної лексикології. Як справедливо вважає М. Я. Плющ (1990), лексичне значення слова – це його внутрішнє значення, зміст, закріплений досвідом народу (с. 22). Під час вивчення лексичного значення окремих іменників, які належать до лексико-семантичного поля «назви прикрас», виявилось, що певних змін зазнало навіть характерне для них загальне значення «прикраса». Протягом XI–XIV ст. у текстах знайдено нові значення досліджуваних найменувань та їхні відтінки, деякі значення архаїзуються або зникають. Під час опису іменників із загальним значенням «прикраса» виявлено найменування, для яких характерне формування одних значень на основі інших. Іменник *гривьна* первинно мав значення «шийна прикраса», а згодом виникає похідне для нього значення – «грошова одиниця». Дослідження семантичних аналогій споріднених мов виявило, що обидва лексичні значення функціонують у сучасній українській та інших слов'янських мовах.

Вивчення лексичного значення передбачає розгляд такої категорії, як відтінок значення. Під відтінками значення розуміють частини подіб-

них значень, які не збігаються, незалежно від того, порівнюються різні значення полісемічного слова або одне значення декількох квазісинонімічних. М. М. Покровський (1959) спостеріг, що в пошуках первісних змін значення слова можна відкрити такі відтінки, які раніше могли бути залишені непоміченими (с. 44). Як приклад, іменник *жуковина* в сполученні з різними найменуваннями представляє в пам'ятках Київської Русі значення «обручка», «пряжка» і «перстень», а вже в межах останнього виокремлено семантичні відтінки «перстень із печаткою» («и *жуковиною* своєю запечатав») (XI, ГА, арк. 213 г) та «перстень з камінням» («и у сыновъ его *жуковины* съ драгам каменем») (Срезн., I (2): 883).

В. Г. Гак (1998) відзначає, що зміна значення слова проходить такі етапи: 1) поява інновації в мовленні, переважно індивідуального характеру, що не змінює семантику слова; 2) формування нового значення – як частини семантичної структури слова – внаслідок регулярного нового вживання, особливо якщо це супроводжується істотними розбіжностями у відношеннях номінації; 3) утворення омонімів за умови розбіжності лексичного значення слів і втрати зв'язку між ними (с. 262).

Вивчення лексичного значення можливе як у синхронії, так і в діахронії. Д. Джірейртс (1985) пише, що «найважливішим питанням під час вивчення історії слова є дослідження слова в діахронії» (с. 127). Під час розгляду іменників зі значенням „прикраса” в пам'ятках XI–XIV ст. застосовано інтегральний підхід до вивчення лексичного значення, оскільки значення цих лексем можуть проявлятися лише на основі відношень з іншими словами лексико-семантичного поля «назви прикрас». Інтегральний підхід включає в поняття *значення* всі наявні в слові семантичні ознаки. Саме інтегральний підхід, вважає Й. А. Стернін (1985), є адекватним, оскільки компонентний аналіз засвідчує, що підхід до лексичного значення слова як до польового явища дозволяє виділення, опис і систематизацію компонентів, що утворюють значення, визначення типології семантичних компонентів і виділення ядра та периферії.

Якщо семемний аналіз слова спрямований на вивчення окремого значення багатозначного слова, то семний – окремих компонентів значення. Виділення сем у структурі лексичного значення дістало назву компонентного аналізу. Компонентний аналіз – це система прийомів лінгвістичного вивчення значення слів, суть якої полягає в розщепленні значення слова на складові компоненти, які називають семами. За цими ознаками лексичні одиниці різняться між собою або об'єднуються. Виділення в лексичній одиниці складових елементів здійснюється шляхом

зіставлення її з іншими одиницями, які мають з нею семантичну спільність. На думку М. П. Кочергана (2004), «оскільки число компонентів набагато менше від числа значень слів, то опис лексичних значень методом компонентного аналізу є економним, компактним і зручним. Необмежену кількість словесних значень можна описати і систематизувати у вигляді комбінацій обмеженого числа тих самих компонентів» (с. 265).

Семний підхід. Лінгвістика ХХ ст. характеризується становленням нового напрямку – семної семасіології. Розглядаючи зв'язки між семемами компонентів, В. Г. Гак (1998) виявив повторювальну (інтеративну) функцію сем. На його думку, у значенні поєднаних слів повинен бути один і той самий смисловий компонент – спільна сема, або синтагма, повторне вживання якої організує змістовий план висловлення. Теорія семної структури семми слова поєднує різнопланові семантичні компоненти, функціонально близькі семи характеризують як мікрокомпоненти.

Наше дослідження спирається на ознаки лексичного значення, виділені Й. А. Стерніним як основні, а саме: 1. Значення – це система сем, які утворюють структуру – семему. 2. Всі компоненти значення формують єдину функціональну мовну одиницю – семему. 3. У структурі значення виділяються семантичні компоненти як одного, так і різних типів. 4. У структурі значення виділяють мікрокомпоненти – денотативний і конотативний. 5. Макрокомпоненти відображають горизонтальну організацію лексичного значення; мікрокомпоненти – вертикальну його організацію. 6. У значенні виокремлюються ядерні та периферійні семантичні компоненти. 7. Ядро значення утворюють постійні семантичні компоненти. 8. Ядерні семи протиставляють значення іншим значенням у системі мови; периферійні семи доповнюють ядро. 9. Межа між ядерними та периферійними семемами є нечіткою. 10. Семи, наявні в складі одного значення, повторюються і в інших значеннях. 11. Значення можуть різнитися лише за деякими семемами і при цьому мають збігатися за іншими.

У межах лексичного значення виділяються мікрокомпоненти та макрокомпоненти. Макрокомпоненти є системою елементів – окремих семем, які утворюють єдину значеннєву структуру слова. Проілюструємо це на прикладі іменників *аламь, бармы, переперь, перепель*, які утворюють тематичну групу „назви нагрудних прикрас”. Ці слова об'єднані спільним значенням «прикраса, яка слугує для оздоблення грудей». Зазначене спільне значення уточнене такими семемами, як «нашита або пристібнута нагрудна золота прикраса», «прикраса урочистого княжого одягу, напліччя з дорогоцінностями»,

«окремо зшита нагрудна прикраса», «частина урочистого княжого напліччя, розшита дорогоцінними матеріалами та коштовним камінням», «нагрудна золота прикраса, що виконувала функцію княжої відзнаки», які вказують на соціальне призначення окремих видів оздоб тіла. Ці семми диференціюються за допомогою таких сем, як ‘маленький’, ‘плетений’ та ін.

Найбільш детальну, на нашу думку, класифікацію сем розробив Л. М. Васильєв (1971), розмежувавши їх: 1) за співвідношенням із структурними компонентами словоформи – лексичні та граматичні семи: лексичні виражені коренем та словотвірними афіксами, граматичні – словотвірними афіксами; 2) за способом маніфестації в плані вираження – експліцитні та імпліцитні семи: експліцитні знаходять відображення в словотвірних елементах або в синтаксичній сполучуваності, імпліцитні позбавлені формального вираження; 3) за типом відношень: синтагматичні та парадигматичні; 4) за характером відношень усередині семми: домінантні та залежні; 5) за відношенням до ідентифікованого значення – ядерні та периферійні: ядерні відображають інваріантне значення класу, периферійні – ті, що розмежовують елементи, здатні варіювати від слова до слова; 6) за функцією в складі лексичних та граматичних парадигм – ідентифіковані та диференційовані; 7) за ступенем повторюваності, регулярності – категоріальні та ідеосинкретичні; 8) за ступенем фіксованості, закріпленості за певними значеннями – обов'язкові та факультативні.

Узявши за основу розроблену Й. А. Стерніним класифікацію сем, яка містить необхідні й достатні компоненти, виділяємо в процесі реконструкції і семантичної структури лексем ХІ–ХІV ст. інтегральні та диференційні, узуальні та okazіональні, експліцитні та імпліцитні, постійні та ймовірнісні, ядерні та периферійні семи. У межах окремого значення можливі декілька видів сем. У нашому дослідженні виділення сем є найбільш доцільним стосовно тематичних груп «назви дорогоцінного каміння» та «назви напівдорогоцінного каміння», оскільки в них розкрито призначення та зовнішній вигляд каміння, позначуваного відповідними іменниками. Так, сема ‘червоний’ дає відомості про колір каменю, а сема ‘індійський’ указує на його локалізацію.

Інтегральні семи – це семи, спільні для певної групи слів. Вони не виконують розрізнювальних функцій у межах групи. Кожна досліджена тематична група характеризується наявністю інтегральних сем. Семи ‘твердий’ та ‘коштовний’ є інтегральними для назв коштовного каміння. Диференційні семи розрізняють значення порівнюваних слів, у тематичній групі вони виконують розрізнювальну функцію.

Диференційними для досліджуваних лексичних значень слів є такі семи, як 'плетений', 'зелений', 'вавилонський' тощо.

Узуальні семи входять до системи значення слова і є обов'язковими для нього. Прикладом є сема 'коштовний'. Експліцитні семи ('червоний' і 'зелений'), будучи безпосередньо представленими в значенні, наповнюють його структуру і розташовуються одна за другою. Імплицитні семи приховані в інших семах, поглиблюючи значення. Такими семами є 'палаючий' або 'сяючий'. Постійні семи відображають ті ознаки, які притаманні об'єкту завжди, ймовірнісні – ознаки, які можуть належати об'єкту або ні – з тим чи іншим ступенем імовірності. Сема 'печатка', наприклад, належить до ймовірнісних, а сема 'дорогоцінний' є постійною для лексичного значення найменування *жоуковина*.

Важливим є питання віднесення того або іншого семантичного компонента значення до розряду ядерних або периферійних, оскільки розмежування ядра та периферії значення дозволяє точніше описувати структуру лексичного значення. Й. А. Стернін (1985) пропонує розглядати як ядерні найбільш істотні семантичні компоненти і визначає ознаки, за якими, на його думку, можна виокремити ядерні семи, а саме: ядерна сема позначає (1) постійну ознаку предмета; (2) обов'язкову ознаку предмета. Ядерними є такі семи, які відповідають обом класифікаційним критеріям. Відсутність одного з них переводить сему в розряд периферійних. Периферійними є семи, в яких відсутні обидві перераховані ознаки ядерності, тобто такі семи позначають непостійні та необов'язкові ознаки предмета. Постійні семи можуть бути як ядерними, так і периферійними. Якщо ж сема ймовірнісна, хоча б у мінімальному ступені, то вона завжди буде периферійною. Одна й та сама сема в різних значеннях може мати різний статус – ядерний в одному та периферійний в іншому (с. 59–83). Під час реконструкції семантичної структури конститuentів поля „назви прикрас” виокремлювалися ядерні та периферійні семи. Так, сема 'коштовний' є ядерною для лексичних значень більшості досліджуваних іменників. Периферійними визнано семи на кшталт 'жук', 'маленький', 'червоний'. У ході аналізу лексичного значення окремих слів було виявлено, що сема може бути ідентифікована за кількома класифікаційними критеріями. Наприклад, сема 'жук' є периферійною, диференційною, оказіональною та імплицитною. Натомість сема 'коштовний' є ядерною, інтегральною, узуальною та експліцитною.

Виділення в структурі семемі *архісеми* має певну специфіку, що пов'язане з її центральним місцем у семемі. У структурі семемі *архісема*

завжди автономна, незалежна, а всі інші семи – прямо або опосередковано – визначають *архісеми*, конкретизують її. Крім того, *архісеми* вирізняє певна особливість – для кожного значення може бути виділений цілий ряд *архісем*. *Архісема* 'прикраса' об'єднує всю сукупність досліджуваних найменувань. До ядра значення завжди належать як *архісема*, так і основні семи. До периферії відносять неосновні, ймовірнісні, дислокаційні, приховані семи. Семи решти типів рівною мірою можуть належати як до ядра, так і до периферії значення. Аналіз окремих тематичних груп із загальним значенням «прикраса» показав, що до ядра значення належать семи 'прикраса' та 'коштовний', решта сем для описуваного поля є периферійними.

Отже, семантична структура будь-якого слова має ієрархічно впорядковану організацію. Під час аналізу окремих лексем одним із важливих питань є виділення *архісеми*, яка вказує на те, що слово належить до певного лексико-семантичного поля, у межах якого виокремлено кілька тематичних груп. Для того, щоб дослідити семантику окремих компонентів тематичної групи, виокремлюють ядерні й периферійні лексичні значення (семемі), а також відтінки значень. Важливими для аналізу окремих слів є семи (ядерні, периферійні, диференційні, інтегральні тощо), які конкретизують окремі значення досліджуваних іменників. За допомогою аналізу окремих сем були виділені ядерні та периферійні лексеми.

Вивчення лексичного значення нерозривно пов'язане з питанням про контекст. За словами І. І. Ковалика (1985), «контекст – це змістовно закінчений відрізок усного або писемного мовлення, достатній для визначення смислу слова» (с. 9). Розглядаючи різні підходи до поняття *контекст*, М. П. Кочерган (1980) доходить висновку, що термін цей найдоцільніше використовувати в значенні «умови вживання слова». При цьому дослідник акцентує значення контексту, який демонструє можливості індивідуальних уживань слова, але водночас вказує на роль нормативних лексико-семантичних зв'язків (с. 11).

Розглядаючи слово як повноцінну мовну одиницю, М. П. Кочерган виділяє основні функції контексту в аспекті значення слова: 1. Контекст є засобом відбору потрібного значення й засобом актуалізації відбраного значення. 2. Контекст модифікує смисл у межах одного значення. 3. Контекст служить засобом синкретизму значень полісемантичних слів. 4. Контекст формує оказіональне значення слова. 5. Контекст виступає як засіб десемантизації й гіперсемантизації слова. Номінативна функція слова залежить від його інформативної цінності в контексті.

Питання співвіднесеності контексту та значення слова актуальне і для текстів XI–XIV ст. Як твердить Н. Г. Михайловська (1980), слово закріплене за контекстом в одному зі своїх значень; водночас ситуативний контекст існував як готове кліше – своїм змістом, своєю цільовою спрямованістю він уже визначав семантику тієї або іншої лексеми. Тому для давньоруського періоду, – зазначає дослідниця, – проблема співвідношення семантики слова, що конструює загальне значення контексту, і значення контексту, що визначає семантику слова, вирішується, радше, на користь провідної ролі контексту. Досліджений матеріал приводить її до висновку, що «причини семантичної стабільності лексики полягають у традиційному використанні контексту» (с. 246–247).

На нашу думку, зв'язок між значенням слова та контекстом є двостороннім. Якщо значення слова представлене в контексті й визначається через контекст, то й зміст контексту конструюється через значення слів, які до нього належать. Дослідження лексико-семантичного поля «назви прикрас» уможлиблюється лише за умови контекстного підходу, оскільки саме за допомогою контексту можна визначити усі ймовірні для конкретного найменування значення. Наприклад, іменник *сребро* вжито в текстах XI–XIV ст. із загальним значенням «благородний блискучий метал сірувато-білого кольору», проте контекст досліджуваних пам'яток дозволяє додатково виокремити такі лексико-семантичні варіанти, як «вироби із срібла», «прикраси із срібла» та «елементи оздоблення церковних приміщень».

Висновки. Для розкриття семантичного наповнення іменників, які зафіксовані в східнослов'янських пам'ятках XI–XIV ст. на позначення окремих видів прикрас, доцільним є поєднання синхронії та діахронії, оскільки деякі найменування впродовж свого розвитку набули нового семантичного наповнення, тоді як інші – застаріли. Наприклад, іменник *пленица*, який знайдений в текстах зі значенням «шийна прикраса», у жодній із сучасних слов'янських мовах не зафіксований. Натомість слово *обручь* належить до стилістично нейтрального лексичного складу в більшості слов'янських мов, при цьому його семантика розширилася за рахунок таких значень, як «вінчальний перстень», «жіноча прикраса у вигляді кільця, яке одягають на голову», «зап'ясток». Для опису семантики кожного окремого слова важливими є питання виділення лексико-семантичних варіантів, відтінків значення та механізмів семного членування. Вивчення семантики пов'язане з питанням про значення контексту, оскільки семантичне наповнення слова виявляється лише в контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бублейник, Л. (2007). Міжмовні співвідношення в лексичній синоніміці. *Мовознавство*, 6, 20–25.
- Васильев, Л. (1971). Теория семантических полей. *Вопросы языкознания*, 5, 105–113.
- Виноградов, В. (1977). *Избранные труды. Лексикология и лексикография*. Москва: Наука.
- Гак, В. (1998). *Языковые преобразования*. Москва: Studia philologica.
- Ковалик, І. (1984). *Методика лінгвістичного аналізу тексту*. Київ: Вища школа.
- Кочерган, М. (2004). *Компонентний аналіз*. Київ: Укр. енци. ім. М. П. Бажана.
- Кочерган, М. (1980). *Слово і контекст*. Львів: Вища школа.
- Кочерган, М. (2007). Теорія функціонально-семантичного поля і її застосування в зіставному мовознавстві. *Мовознавство*, 4–5, 13–19.
- Михайловская, Н. (1980). *Системные связи в лексике древнерусского книжно-письменного языка XI–XIV вв. (нормативный аспект)*. Москва: Наука.
- Плющ, М. (1990). *Українська мова*. Київ: Радянська школа.
- Покровский, М. (1959). *Избранные труды по языкознанию*. Москва: Изд-во АН СССР.
- Русанівський, В. (1988). *Структура лексичної і граматичної семантики*. Київ: Наукова думка.
- Соколовская, Ж. (1979.) *Система в лексической семантике (анализ семантической структуры слова)*. Київ: Вища школа.
- Стернин, И. (1985) *Лексическое значение слова в речи*. Воронеж: Изд-во Ворон. унив.
- Тараненко, О. (2004) *Полісемія*. К. : Укр. енци. ім. М. П. Бажана.
- Тараненко, А. (1989). *Языковая семантика в ее динамических аспектах (основные семантические процессы)*. Київ: Наукова думка.
- Якобсон, Р. (1985) *Избранные работы*. Москва: Прогресс.
- Geeraerts, D. (1985) *Cognitive restrictions on the structure of semantic change*. Berlin: Mouton.

А. СИБРУК ДИАХРОНИЧЕСКИЙ АСПЕКТ СЕМАНТИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ СЛОВА (НА ПРИМЕРЕ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ СО ЗНАЧЕНИЕМ «УКРАШЕНИЕ»)

В статье рассмотрены особенности изучения лексического значения отдельных существительных в диахроническом разрезе. Особое значение придается системному анализу лексики, зафиксированной в письменных памятниках различных хронологических периодов. Семантическая реконструкция лексических единиц входит в число актуальных задач исторической лексикологии украинского языка.

Ключевые слова: семантика, реконструкция, семема, ядро, периферия.

A. SIBRUK
DIACHRONIC ASPECTS OF THE SEMANTIC STRUCTURE OF THE WORDS (IN AN EXAMPLE OF THE NOUNS WITH THE MEANING «JEWEL»)

For the comprehensive study of the history of the Ukrainian language, the reconstruction of the semantics of ancient words used in written texts, written or translated in the era of Kyiv Rus, is extremely important. An effective way through which the versatile description of the lexical-semantic system of language on a historical level becomes possible is the study of individual lexical-semantic and thematic groups.

Key words: semantics, reconstruction, seme-
ma, nucleus, periphery.

A. SIBRUK
DIACHRONIC ASPECTS OF SEMANTIC STRUCTURE OF WORDS (CASE STUDY OF NOUNS WITH MEANING «JEWEL»)

For the comprehensive study of the history of the Ukrainian language, the reconstruction of the semantics of ancient words used in written texts, written or translated in the era of Kyiv Rus, is extremely important. An effective way through which the versatile description of the lexical-semantic system of language on a historical level becomes possible is the study of individual lexical-semantic and thematic groups.

Despite the large number of scientific studies devoted to lexical-semantic and thematic groups, a comprehensive analysis of individual groups of nouns denoting jewelry was not made. In linguistic works, there are only fragmentary descriptions of individual nouns denoting jewelry, clothing or interior elements.

УДК 37.091.3.064.2 (045)

ТАТЛИЛИОГЛУ Касим

НАВИЧКИ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ: З ОГЛЯДУ ПОЗИЦІЇ ГУМАНІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ

У статті розглядаються питання ефективних комунікативних процесів та навичок спілкування в контексті вивчення гуманістичної теорії. Розглянуто основні визначення комунікації та пріоритетні підходи вивчення цього поняття крізь призму психологічної науки. Перш за все, дослідження зосереджене на розумінні та тлумаченні основних характерних навичок ефективної комунікації.

Ключові слова: міжособистісна комунікація, навички ефективної комунікації, спілкування, самооцінка, сприйняття, емпатія, гуманістична теорія.

У статті розглянуті основні визначення комунікації та пріоритетні підходи вивчення цього поняття крізь призму психологічної науки. Перш за все, дослідження зосереджене на розумінні та тлумаченні основних характерних навичок ефективної комунікації. Гуманістична теорія розглядає людину як ціннісну, унікальну і особливу істоту. Звідси оче-

The study of the Ukrainian lexicon, the reconstruction of the semantic structure of individual lexical units, is extremely important for tracing the history of the state language. Today, in Ukrainian studies, the problem of studying certain layers of vocabulary appears. The urgency of the article is due to insufficient study of the names of ornaments in the Ukrainian language. The purpose of the paper is to study the semantics of individual lexemes and describe the approaches to studying this issue.

To reveal the semantic content of nouns, which are recorded in the Eastern Slavic monuments of the XI-XIV centuries denoting certain types of ornaments, it is expedient to combine synchrony and diachrony, since some titles during their development have acquired a new semantic content, while others are obsolete.

In our opinion, the relationship between the meaning of the word and the context is two-way. If the word value is represented in a context and is defined through the context, then the context content is constructed through the meaning of the words that belong to it. Investigation of the lexical-semantic field of “decoration names” is possible only under the condition of the context approach, because it is with the help of the context one can identify all probable options for a specific name of the value.

For the description of the semantics of each individual word, it is important to distinguish lexical-semantic variants, shades of meaning and mechanisms of semantic division. The study of semantics is connected with the question of the meaning of the context, since the semantic content of the word appears only in the context.

Стаття надійшла до редакції 31. 10. 2018

видним є той факт, що комунікація є необхідною для пізнання власної особистості, розуміння інших, ідентифікації навколишньої дійсності і продовження активної життєвої діяльності. Комунікація є невід’ємним фактором нашого життя. У цьому відношенні можна розглядати спілкування як науку про порозуміння та згоду між людьми. Очевидно, що люди передають